

Širenje moralne panike u hrvatskim medijima

Živković, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:625839>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMET
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ MEDIJSKE KULTURE

ANTONELA ŽIVKOVIĆ

**ŠIRENJE MORALNE PANIKE U HRVATSKIM
MEDIJIMA**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: DOC. DR. SC. IVICA ŠOLA

OSIJEK, 2020.

Sažetak

Popularizacija pojma *moralna panika* započinje u knjizi Stanleya Cohena *Folk devils and moral panics* (1973). Objašnjenje se temelji na primjeru britanskih subkultura Modsa i Rockera koje su mediji označili kao devijantne. Datim primjerom, Cohen je uočio kako su mediji posebno važni u ranoj (inventory) fazi društvene reakcije, proizvodeći „procesuirane ili kodirane slike“ devijantnosti od strane devijanata (Cohen 1973, 2002: 44-48). U radu će se ispitati Cohenov model na primjeru izvještavanja o Koronavirusu u hrvatskim medijima u periodu od 1. siječnja do 31. srpnja.

Ključne riječi: moralna panika, mediji, koronavirus

Abstract

The popularization of the notion of *moral panic* begins in Stanley Cohen's book *Folk devils and moral panics* (1973). The explanation is based on the example of the British subcultures of Mods and Roker, which the media labeled as deviant. With this example, Cohen observed that the media are particularly important in the early (inventory) phase of social reaction, producing “processed or coded images” of deviance by deviants (Cohen 1973, 2002: 44-48). The paper will examine the Cohen model on the example of reporting on Coronavirus in the Croatian media in the period from 1 January to 31 July.

Keywords: moral panic, mass media, coronavirus

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Nastanak i definicija pojma moralne panike	3
2.1 Glasina	3
2.2 Razlika između straha i panike	4
2.3 Definicije moralne panike	4
2.3.1 'Elite- engineered' teorija	6
2.3.2 Teorija 'Grassroots'	7
2.4 Politika straha	7
2.5 Primjeri moralne panike kroz povijest.....	8
3. Primjer moralne panike u hrvatskim medijima	9
3.1 Izvještavanje o Koronavirusu	9
3.2 Statistički podaci pronađeni na stranici Svjetske zdravstvene organizacije.....	10
3.3 Analiza članka Večernjeg lista, 24 sata i Dnevnik.hr	11
3.3.1 Večernji list.....	11
3.3.2 24 sata	14
3.3.3 Dnevnik.hr	16
3.4 Vizualne tehnike izazivanja panike	18
3.5 Moralna panika u izvještavanju o svinjskoj gripi	20
4. Zaključak.....	22
5. Literatura	23
6. Prilozi	25

1.Uvod

Moralna panika je izraz koji je prvi puta spomenut u Engleskoj, početkom 1960-ih. Termin je upotrijebio Jock Young kako bi opisao reakciju koja se javila zbog statističkih podataka koji su ukazivali na porast upotrebe droga. Ipak, za popularizaciju pojma i uvođenje koncepta moralne panike u sociologiju zaslužan je Stanley Cohen. Moralna panika je izraz koji se odnosi na pretjeranu reakciju medija, policije ili vođa lokalnih zajednica povodom aktivnosti pojedinih društvenih grupa koje su trivijalne, u smislu prirode djela i broja uključenih ljudi. Koncept moralne panike također objašnjava kako masovni mediji pomažu definirati društvene probleme i izazvati anksioznost javnosti.

Znanstvene metode koje su se koristile prilikom pisanja završnog rada su: analiza članaka tri medija *Večernjeg lista*, *24 sata* i *Dnevnik.hr*. Osim toga, ispitan je Cohenov model koji govori kako su mediji važni u ranoj (Inventory) fazi kreiranja moralne panike.

Svrha završnog rada je ispitati postojanje moralne panike i tehnike kojima se ona ostvaruje u hrvatskim medijima. Također, ispitivat će se hipoteza o povezanosti moralne panike i senzacionalizma. Hipoteza glasi da će mediji skloniji senzacionalizmu više koristiti tehnike zaplašivanja, odnosno moralne panike.

Rad je podijeljen u dva dijela: prvo je dan teorijski okvir pojmu moralne panike, krenuvši od najjednostavnijeg oblika, glasine. Zatim se razlučila razlika pojmova straha i panike. Nakon toga su dane tri definicije moralne panike. Prva je Cohenova koji ju je definirao i objasnio kroz medijsku stereotipizaciju dvije subkulture Modsa i Rockera. Drugi model pristupa moralnoj panici su opisali Goode i Ben-Yehuda kao „elite engineered model“, a populariziran je od strane Stuarta Halla i drugih u knjizi „*Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order (1978)*“. Hall i drugi ko-autori su se složili da su mediji, između ostalog, najmoćnije sile u osvješćivanju javnosti o kontroverznim problemima. Međutim, oni su nastavili raspravljati da je moralna panika zbog zakona i reda obično nastaje u izjavama pripadnika policije i pravosuđa koju zatim pojačavaju mediji. Goode i Ben-Yehuda uvode treću teoriju koja naglašava sudjelovanje javnosti u moralnoj panici i koji oni nazivaju 'praizvedenim modelom'. Prema toj

teoriji političari i mediji se ne mogu boriti za zabrinutost, ako ona nije prethodno postojala. Stoga se moralne panike moraju temeljiti na zabrinutosti javnosti, koju mediji možda uvećavaju, ali nastaju spontano. Zatim je dana definicija politike straha kao pojma usko povezanog s moralnom panikom. Furedi (2008: 161-167) je termin „politika straha“ definirao kao svjesnu manipulaciju ljudskim strahovima od strane političara, a u svrhu postizanja svojih ciljeva. Osim manipulacije javnog mijenja, na nju se može gledati i kao nezavisnu snagu. Fenomen koji je neizbježna posljedica dominantnog osjećaja iscrpljenosti politike. U zadnjem potpoglavlju teorijskog dijela završnog rada je dan kratak povijesni osvrt korištenja moralne panike. Jedan od primjera korištenja moralne panike je označavanje žena kao vještica (tzv. folk devil) što je uslijedilo nakon emancipacije žena i izuma tkalačkog stroja. Drugi dio završnog rada se temelji na analizi članaka *Večernjeg lista*, *24 sata* i *Dnevnik.hr*. Proučavala se retorika članaka o Koronavirusu u periodu od 1.1. do 31.07. Osim retorike, korištene su i vizualne tehnike izazivanja moralne panike. Za kraj je uspoređen slučaj Koronavirusa s pandemijom svinjske gripe iz 2009. godine.

Kao što je već navedeno, ovim radom je definirana moralna panika kroz tri modela. Zatim je proučena na primjeru izvještavanja o Koronavirusu. Na temelju analize doneseni su zaključci koji se tiču uloge medija u izvještavanju o kriznoj situaciji.

2. Nastanak i definicija pojma moralne panike

2.1 Glasina

Prije definicije moralne panike, bitno je objasniti njezin blaži oblik sadržan u pojmu glasina. Glasina je u mnogim slučajevima prva faza moralne panike. Peterson i Gist (1951), kako je navedeno u radu Drače(2015), objašnjavaju glasinu kao nepotvrđen iskaz o događaju ili objašnjenje koje kruži usmenim putem, a tiče se događaja, osoba ili predmeta od javnog značaja (Peterson i Gist, 1951, navedeno u Drača, 2015). Knapp (1944) smatra kako je glasina srodna mitu, anegdotama i vicu, ali se razlikuje u tome što se odnosi na aktualna zbivanja. Glasina se prenosi usmenim putem, što ju čini promjenjivom. Također je neodređena i selektivna, što uzrokuje recipijentovu subjektivnu interpretaciju. Druga karakteristika glasine je informativna vrijednost. Forma jednostavnih glasina istovjetna je novinskoj formuli vijesti. Nudi odgovore na 5W pitanja, Who? (Tko), What? (Što), When (Kada), Where? (Gdje), Why? (Zašto), u kratkom i sažetom obliku. Nekada su pojedini dijelovi vijesti izostavljeni ili neodređeni kako bi se olakšalo pamćenje glasine i kako bi događaj bio još naglašeniji.

Treća karakteristika glasine je izazivanje emotivnog zadovoljenja kod publike. Upravo navedena osobina glasine objašnjava zašto se glasine najbolje prenose u dobu društvene nesigurnosti. Iako se glasini često pripisuje izazivanje straha i panike, ona je tek potisnuti ventil za strepnje u društvu.

Za razliku od straha koji uzrokuje konkretnu reakciju (bijeg ili obrana), strepnja je naslućivanje nečeg novog, a dugoročno je opasna jer izaziva dezorijentiranost i neprilagođenost, smatra Delimo (1987). Tako su npr. mnoge strepnje koje su zadesile američko društvo u dobu koje mnogi povjesničari nazivaju „vremenom nervoze“, svoj ventil našle u lovu na vještice kao mogućim komunističkim špijunima. Osim zadovoljenje recipijenta, glasina zadovoljava i osobne potrebe onih koji ju šire. Knapp (1944) kako je dovedeno u radu Drače (2015) prepoznao je pet individualnih motivacija za širenje glasina. Prva motivacija je ekshibicionizam¹, želja pojedinca da se pohvali znanjem koje nije dostupno drugima. Druga je osjećaj doprinošenja zajednici što je posebno izraženo u ratnim vremenima. Treća motivacija je želja za emotivnom podrškom. Četvrta motivacija je agresivnost, kada dolazi do širenja neistinite glasine sa željom da se naudi reputaciji druge osobe. Peta motivacija je katarzična projekcija unutarnjih sukoba izazvanih strepnjom i krivnjom.

¹ ekshibicionizam (prema lat. exhibitio: pokazivanje, izlaganje).

Što u prijevodu znači pretjerano samoisticanje.

2.2 Razlika između straha i panike

Bitno je naglasiti distinkciju u pogledu ova dva pojma. U psihologiji, strah se definira kao osjećaj manjeg ili većeg intenziteta, izazvan stvarnom ili pretpostavljenom opasnošću. Strah ima subjektivnu komponentu, koju čini uzbuđenje, želja da se pobjegne, sakrije ili krene u napad na izvor straha. Panika je snažan strah, praćen ubrzanim lupanjem srca i dišnim teškoćama. Panika nastaje zbog strašne ili zamišljene opasnosti i brzo se prenosi na sve prisutne ljude, zato dovodi do iracionalnog ponašanja. Bitna razlika straha i panike je što se kod panike javlja osjećaj bespomoćnosti. Odnosno, ideja kako nema alternative. Strah kao jedna od pet osnovnih emocija je, dakle prisutna kod svih, ali je nerijetko individualan. Dok je panika iracionalni strah koji se ubrzano širi na cijelu zajednicu.

2.3 Definicije moralne panike

Pojam moralne panike prvi puta je spomenut u Engleskoj, početkom 1960-ih. Termin je upotrijebio Jock Young kako bi opisao reakciju koja se javila zbog statističkih podataka koji su ukazivali na porast upotrebe droga. Zapravo je bilo riječ o porastu osnivanja policijskih jedinica za ovisnost o drogama, a time se povećao i broj uhićenja. Prema Marshu i Melvilleu (2011), Stanley Cohen je zaslužan za popularizaciju pojma i uvođenje koncepta moralne panike u sociologiju. Stan je u to vrijeme proučavao reakciju društva na mlade subkulture etiketirane kao društveno problematične. Analizu dvije subkulture, rokera i mods², je objavio u knjizi „*Folk devils and moral panics (1973)*“. Cohen je uočio kako etiketiranje devijantnih skupina, u ovom slučaju subkultura, vodi širenju devijantnosti i štetnosti u pogledu identiteta označenih skupina, te ih potiče da pokažu svoj identitet i ponašanje. Iako mu je prvotna namjera bila testirati te ideje na modsima i rockerima završio je otkrićem nečega sveobuhvatnijeg. On je otkrio koncept moralne panike. Moralna panika je izraz koji se odnosi na pretjeranu reakciju medija, policije, vođa lokalnih zajednica povodom aktivnosti pojedinih društvenih grupa koje su trivijalne, u smislu prirode djela i broja uključenih ljudi. Koncept moralne panike također objašnjava kako masovni mediji pomažu definirati društvene probleme i izazvati anksioznost javnosti. Sociolozi kritiziraju taj fenomen zato što potpomaže generalizaciji i stvaranju predrasuda o karakteristikama skupina. Primjer za to je naglasak na problemu da su mnogi ljudi nezaposleni jer ne žele raditi, čime se odvraća pozornost od šireg problema, a koji se tiče postupaka vlade i

² Modsi i rockeri su bile dvije oprečne britanske subkulture u ranim 1960-im do ranih 1970-ih. Medijsko izvještavanje o o ove dvije subkulture je izazvalo sukob 1964. koji je pokrenuo moralnu paniku o britanskoj mladeži, te su dvije grupe označene kao nasilne i kao izazivači nereda.

države. Prema Cohenovoj definiciji(1972/80, prema Thompson, 2003) proces moralne panike počinje od definiranja nekoga kao prijetnje društvenim vrijednostima. Zatim tu prijetnju prikazuju mediji što izaziva anksioznost javnosti. Nakon toga dolazi do reakcije vlasti ili drugih eksperata, a sve to rezultira panikom, povlačenjem ili društvenim promjenama. Cohen naglašava kako se nešto naziva moralnom panikom kako bi se naglasilo da je riječ o nečemu što se smatra svetim, odnosno prijetnji samom društvenom poretku. (Thompson, 2003). Cohenov model se često zabunom povezuje samo s medijima. Međutim, on se sastoji od četiri ključna elementa: masovnih medija, moralnih poduzetnika, kulture kontrole i javnosti. Mediji su posebno važni u ranoj (inventory) fazi društvene reakcije, proizvodeći „procesuirane ili kodirane slike“ devijantnosti od strane devijanata (Cohen 1973, 2002: 44-48). Tri procesa su uključena.

1.Prvi proces je preuveličavanje i distorzija (iskrivljavanje) u kojem je opisano tko je i kada što rekao.

2.Drugi proces je predikcija što se odnosi na strašne posljedice neuspjeha.

3.Simbolizacija, što se jasno vidi na primjeru gdje pojmovi rocker i mod označavaju prijetnju. Mediji su prikazali te dvije subkulture kao folk demone u svrhu izazivanja panike.

Drugi element su moralni poduzetnici, individualci ili grupe koje označavaju devijantno ponašanje. Treći element, kultura kontrole, koji se sastoji od institucionalne moći odnosno utjecaj policije, političara i sudstva. Zabrinutost je prenesena zapovjednim lancem na nacionalnu razinu. Što nas dovodi do četvrtog elementa, javnosti koja u konačnici odlučuje kome i u što će vjerovati.

2.3.1 'Elite- engineered' teorija

Drugi model pristupa moralnoj panici su opisali Goode i Ben-Yehuda kao „elite engineered model“, a populariziran je od strane Stuarta Halla i drugih u knjizi „*Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order (1978)*“. Hall et al (1978:220-2) kako je navedeno u radu Hunta (1997) slažu se s Cohenovom(1972) definicijom moralne panike, ali su s druge strane pokušali nadopuniti upotrebu pojma. Konkretno, nastojali su objasniti korijene tog pojma i zašto se pojavila baš tada. Cohen je smatrao da se moralna panika pojavila u medijima, na način koji je ovisio o načinu izvještavanja, odnosno novinarskoj percepciji „dobre priče“. U nedostatku drugih vijesti mediji su kreirali vijesti i slike koje su dovele do kognitivne osnove za paniku. Hall i drugi ko-autori su se složili da su mediji, između ostalog, najmoćnije sile u osvješćivanju javnosti o kontroverznim problemima. Međutim, oni su nastavili raspravljati da je moralna panika zbog zakona i reda obično nastaje u izjavama pripadnika policije i pravosuđa koju zatim pojačavaju mediji. Mediji nisu toliko zaslužni za stvaranje vijesti, nego reproduciraju postojeće stavove što ih čini instrumentima državne kontrole.

Dvije teorije moralne panike se razlikuju u drugačijoj percepciji problema. Cohen prihvaća neutralnost istraživanja u svojoj diskusiji o moralnoj panici, uprkos tome što se njegova naklonjenost može lako iščitati, nikada ju nije jasno izjavio. Autori *Policing the Crisis*, s druge strane, su u svojoj definiciji moralne panike jasno izrazili svoj stav. Moralna panika je iracionalan i nepravedan odgovor. 'When the official reaction to a person, group of persons or series of events is out of proportion to the actual threat offered...then we believe it is appropriate to speak of the beginnings of a moral panic' (Hall et al, 1978:16). Dok je Cohen pesimističan u pogledu prekidanja kruga ponavljanja moralne panike, Hall i drugi ko-autori svoj rad smatraju intervencijom u borbi za promjenu struktura i uvjeta pod kojima su iste nastale. Goode i Ben-Yehuda objašnjavaju 'elite-engineered' model kao sredstva vladajuće klase kojim namjerno stvaraju moralnu paniku zbog 'pitanja za koje smatraju da nisu užasno štetna za društvo u cjelini' kako bi se skrenula pozornost s ozbiljnijih problema. Što se tiče knjige *Policing the Crisis*, u njoj je izraženo stajalište da politički fenomeni i nastaju namjerno ili svjesno, političkim i pravnim okolnostima. Cohen tvrdi da su razlike između njegove knjige i teorije iznesene u *Policing the Crisis*, razina objašnjenja koja se prebacuje s društvenih kontrolnih agencija ili kultura na specifično djelovanje države (Cohen 1980:113). Ipak, dva modela se međusobno ne isključuju, za Cohena su politički agenti ugrađeni u pojam kulture kontrole, dok je za Halla i koautore hegemonija toliko kulturološka koliko i politička dominacija.

2.3.2 Teorija 'Grassroots'

Goode i Ben-Yehuda uvode treću teoriju koja naglašava sudjelovanje javnosti u moralnoj panici i koji oni nazivaju 'praizvedenim modelom'. Prema toj teoriji političari i mediji se ne mogu boriti za zabrinutost, ako ona nije prethodno postojala. Stoga se moralne panike moraju temeljiti na zabrinutosti javnosti, koju mediji možda uvećavaju, ali nastaju spontano. 'Grassroots' teorija nalikuje radu tzv. 'realističnih kriminologa' kao u *The Islington Crime Survey (1986)*, koja sugerira da se percepcija ljudi o zločinu ne temelji na moralnoj panici i/li poništavanju medijskih stereotipa, nego ima tijesnu vezu sa stvarnim činjenicama o područjima u kojima žive. Realistični kriminolozi skloni su nezadovoljstvu izrazom „moralne panike“, pripisujući to stavovima ljudi prema kriminalu. Prema njihovom mišljenju, moralna panika i moralni realizam su znakovi da se zločin zaista povećava.

2.4 Politika straha

Još jedan teorijski pojam koji je vezan za širenje moralne panike je „politika straha“. Već je spomenuto kako su političari u određenim situacijama odgovorni za širenje moralne panike. Fuerdi (2008: 161-167) je termin „politika straha“ definirao kao svjesnu manipulaciju ljudskim strahovima od strane političara, a u svrhu postizanja svojih ciljeva. Osim manipulacije javnog mijenja, na nju se može gledati i kao nezavisnu snagu. Fenomen koji je neizbježna posljedica dominantnog osjećaja iscrpljenosti politike. Poticaj raspravi o politici straha Freudi pronalazi u tome što je ona postala dio javnog života u razdoblju nakon jedanaestog rujna. Najviše se ipak povezuje s Bushevom administracijom. Poslije jedanaestog rujna, Bush je neprestano manipulirao poticanjem straha od terorizma kako bi se održao na vlasti. Nakon toga su uslijedila mnoga ograničenja građanskih prava, npr. Patriot Act³. Nije neobična činjenica da strah od terorizma može prouzrokovati snažan osjećaj tjeskobe i nemira. No, politizacija straha od terorizma nije novi izum. Čak i prije jedanaestog rujna vlade su koristile takvu vrstu zaplašivanja. Bitno je za reći i da se politika straha većinom prepoznaje samo u njezinom grotesknom obliku. Primjenjuju se dvostruki kriteriji pri procjeni tko strah koristi u političke svrhe. Tako se Bush procjenjuje prema drugim kriterijima nego njegov kolega Kerry. Kerry je također širio paniku zbog manjka cjepiva protiv gripe te za to optužio Bushevu nedovoljnu brigu o zdravstvu. Bushevi kritičari taj čin vide kao osvješćivanje javnosti, a ne kao zagovaranje

³ Patriot Act je zakon donesen 2001. godine kako bi se poboljšao utjecaj američkih zakona na otkrivanje i odvracanje od terorizma. Zakon je potpisao George W. Bush nekoliko tjedana nakon terorističkih napada na SAD 11. rujna.

straha. Strah je postao uobičajeno sredstvo u javnom diskursu. U prijašnjim razdobljima kada je politika straha imala snažan utjecaj- fašistička Italija, nacistička Njemačka i slično- ljudi su rijetko kad shvaćali strah kao izdvojen fenomen. Bojali su se da se i njima ne dogodi isto što i njihovom prijatelju ili susjedu. Danas su strahovi u javnosti rijetko vezani za neki određeni događaj. Politika je uspjela internalizirati kulturu straha. Politička se neslaganja uviđaju po pitanju čega bismo se trebali najviše bojati. Europskom politikom trenutno dominiraju rasprave o strahu od terora, strahu onih koji traže Azil, strahu koji se tiče hrane, strahu zbog budućnosti Europe. Glavni učinak straha je ojačati ideju kako nema alternative, kako je naveo Fuerdi (2008:172) Prema Hartfieldu (2002) kako navodi Fuerdi javnost se danas više boji da će se stvari okrenuti na gore nego što se nada da će se stvari popraviti. Već je navedeno kako je politika straha povezana s procesom iscrpljenosti i demoralizacije. Društva koja su u stanju iznijeti pozitivnu viziju budućnosti ne moraju koristiti strah kao ključnu temu u javnom životu. Politologinja s Harvarda Shklar, ima pesimistično gledište kojim objašnjava kako u današnje vrijeme ono što može motivirati ljude nije pozitivna vizija budućnosti, nego strah od zla. Prema tome, strah od okrutnosti predstavlja temelj liberalizma. Shklar može osporiti njezino stajalište, ali jedino u smislu ljudske povezanosti u lošim vremenima. No, to nije razlog da se strah od okrutnosti koristi u manipulativne svrhe. Nije osporivo to što se danas pojam kao što je holokaust pretvorio u simbol koji se može koristiti u svaku svrhu. Problem današnjice nije podržavanje straha, nego podržavanje našeg osjećaja ranjivosti.

2.5 Primjeri moralne panike kroz povijest

Do sada danim teorijskim okvirom može se uvidjeti koliko su glasine moćno oružje, ipak najkompleksnija forma kontrole koja potječe iz komunikacijskog medija je moralna panika. Primjeri moralne panike su mnogobrojni, od progona vještica i antisemitske panike koja je okrivljavala židove za širenje kuge u Srednjem vijeku, do aktualnih problema zabrinutosti zbog nasilnih sadržaja u igricama i videoigrama. Prema Cohenu (1972) moralna panika nastaje kada se određeno stanje, događaj, grupa ili pojedinac obilježavaju kao prijetnja društvenim vrijednostima i interesima, te ih se počinje obilježavati na stereotipan način. Put od glasina do moralne panike je kompleksan, no neupitno je da na njega utječu društvene i političke elite. Na primjeru progona vještica može se objasniti taj proces. Pokretač svega je neki događaj koji dovodi u pitanje ideološki poredak. U ovom slučaju to je emancipacija žena za koju je bio zaslužan izum tkalačkog stroja i povećan izbor tkanina. Počinju se prenositi glasine koje

eskaliraju do te mjere da se počinje stvarati uvriježeni sustav vjerovanja. Vjerovanja koje projicira kolektivne strepnje na osobu poznatu kao folk devil⁴. To je vidljivo u prikazu vještica kao seksualno razvratnih, bezbožnih, zlonamjernih i vođenih osobnim strastima. Portretira ih se kao imaginarnog neprijatelja zbog kojeg se pozivaju na represivne mjere. „Malleus Malleficarum“ će vještice nastojati objasniti u okviru teologije i neo-aristotelijanske prirodne filozofije ranog novog vijeka. Iznaći će teološko objašnjenje vještica kroz djelovanje Sotone u materijalnom svijetu i postupak zasnovan na traženju specifičnih tjelesnih znakova. Nakon takve ideologizacije glasina nastaje konkretna borba koja je rezultirala djelovanjem inkvizicijskih sudova pri hvatanju, mučenju i spaljivanju vještica. Bilo koja moralna panika novijeg vijeka prati sličan obrazac. Za razvoj moralne panike važan je interes određenih društvenih i političkih grupa u korištenju glasina za široku i fokusiranu političku mobilizaciju. Upravo te skupine koje polažu stupanj društvene kontrole u određenim trenucima mogu prepoznati potencijal glasine i iskoristiti je kako bi ostvarili vlastite ciljeve. Tako djelovanje interesnih skupina u kreiranju moralne panike vidljivo je u slučajevima ritualnog zlostavljanja djece u SAD-u 1980-ih kad su feminističke skupine koristile glasine kako bi naglasili realnost seksualne represije, a psihijatri potvrdili određene teze o važnosti potisnutih sjećanja.

3. Primjer moralne panike u hrvatskim medijima

3.1 Izvještavanje o Koronavirusu

U ovom poglavlju će se analizirati retorika izvještavanja o virusu Korona koji se pojavio u prosincu 2019. godine u Kini, a nedugo zatim i u zemljama Europe. Uzorak su članci iz hrvatskih medija *Večernji list*, *24 sata* i *Dnevnik.hr*. Treba reći da navedeni mediji imaju doseg u tri sredstva komuniciranja novine, televizija i novi mediji. Samim time ciljana publika je u rasponu od mladih ljudi koji se informiraju većinom putem interneta, na društvenim mrežama i online portalima, do starije populacije koja je sklonija gledati televiziju i čitati novine. Hipoteza je da će mediji skloniji senzacionalizmu više koristiti medijsku paniku i tehnike zaplašivanja. Analiza će se vršiti tako što će se upisati pojam Koronavirus u tražilicu i vidjeti kako se izvještavalo o virusu od početka pandemije u Hrvatskoj do kraja srpnja. Obzirom na to da je Koronavirus i dalje aktualna tema te da se dugo i intenzivno o njoj izvještava, izdvojiti će se nasumično po nekoliko rezultata iz svakog mjeseca koji se analizira. Zaključci će se temeljiti na naslovu, retorici i riječima koji se koriste u izvještavanju. Prije analize će biti navedeni statistički podaci o virusu koji su pronađeni na web-stranici Svjetske zdravstvene

⁴ Folk devil je osoba ili skupna ljudi koja je portretirana u folkloru ili medijima kao „outsideri“ i devijantni, okrivljeni za različite društvene probleme

organizacije.

3.2 Statistički podaci pronađeni na stranici Svjetske zdravstvene organizacije

Koronavirusi, kako je navedeno na internet stranici SZO, su skupina virusa koji uzrokuju bolesti ljudi i sisavaca. Virusi napadaju respiratorne organe. Neki oblici poput SARS-CoV otkrivenog u Kini 2003. i MERS-CoV otkrivenog u Saudijskoj Arabiji 2012. mogu biti smrtonosni.

Nova bolest iz skupine koronavirusa, poznata i pod kraticom COVID-19 je infektivna bolest izazvana novim korona virusom. Posebno ugroženi, u pogledu razvijanja životno opasnih komplikacija, su stariji ljudi i kronični bolesnici.

U prosincu 2019. godine u Kini pojavila se grupa slučajeva pneumonije nepoznatog uzroka. 30. prosinca laboratorijskim nalazima je potvrđeno da se radi o novom virusu iz skupine koronavirusa, a nazvali su ga COVID 19. WHO navodi kako se radilo o ljudima koji su bili u doticaju s tržnicom morskih i drugih živih životinja u Wuhanu. Razvili su simptome pneumonije, kašlja i otežanog disanja te prenijeli zarazu na obitelj i medicinske djelatnike. Nakon toga je zabilježen porast u broju oboljelih u Kini, a ubrzo se virus proširio na druge države i kontinente. Prenosi se kihanjem ili kašljanjem zaražene osobe. Najugroženije su osobe koje rade na tržnicama životinjske hrane jer se smatra da je bolest prenesena sa sisavaca na ljude. Dijagnoza se uspostavlja na osnovu PCR (Polymerase Chain Reaction) testa. Lijekovi i cjeviva još uvijek ne postoje, ali su u procesu razvijanja.

3.3 Analiza članaka Večernjeg lista, 24 sata i Dnevnik.hr

3.3.1 Večernji list

Tablica 1. Analiza naslova i retorike članaka *Večernjeg lista*

Večernji list	Naslovi	Riječi koje izazivaju strah
13.1.	Svijet strahuje od širenja misterioznog virusa. WHO bolnicama: 'Budite spremni'	misteriozni virus, strahove, zaraze, pripreme, širenje
21.1.	Panika zbog korona virusa. Hrvatica u Pekingu: Svi nosimo maske	panika, prijenos, širenje, zaraza, umrlo, karantena
22.1.	Strah od epidemije se širi: Novim virusom zaraženo 440 ljudi, devet ih je umrlo	zaraza, umrlo, strah, epidemije, Kina
23.1.	Koronavirus sije smrt, izvor zaraze je divlja životinja s tržnice.	sije, smrt, zaraze, otkazana, koronavirus, ubio, virus, proširio, potvrđena slučaja
5.2.	Epidemija koronavirusa već utječe na našu ekonomiju	epidemija, zatvorila, sprječili, nestašice
12.2.	Zaraženo 175 osoba na kruzeru na kojem je šest Hrvata: U karanteni već dva tjedna	porastao, zaraženih, širenje, opasnost, zaraza, zaštita
21.2.	Nova mjera zbog korona virusa: Hrvatska dobila posebnu karantenu	preventivna, mjera, zaštita
4.3.	Ne rukujte se i ne grlite, stariji od 75, ne izlazite	'novi način života', zaustavljeni, prazni stadioni, kafići zatvoreni
5.3.	Zašto još ne znamo stopu smrtnosti od koronavirusa i je li opasniji od gripe?	smrtonosan, virus, nov, nepoznat
11.3.	WHO proglasio koronavirus pandemijom: Traže od zemalja agresivne i hitne mjere	strah, patnja, povećao, zabrinuti, alarmantim
1.4.	Ispovijest Labinjanina koji je prebolio Covid-19: Četiri dana nisam imao okusa i mirisa	Oprezu, odjednom, šoku
1.4.	Novorođenče staro šest tjedana žrtva koronavirusa	žrtva, oživjeti, bez milosti, napada, najslabije
2.4	Žena okupala sve namirnice iz dućana kako bi bila sigurna da se neće zaraziti, a dosjetljivosti tu nije kraj	riguroznije, mjere, sve, dezinficirati
2.4.	Osmišljen kalkulator koji pokazuje koliko života možete spasiti ako ostanete doma	bespomoćnima, ostanu, doma
3.4.	Stariji se brinu hoće li umrijeti u samoći, radnici strahuju od otkaza	psihološku, pomoć, zaraziti, umiriti
4.4.	'Moguće je da se novi koronavirus širi zrakom običnim disanjem i govorom'	širi, disanjem, govorom, borba, Covid-a
1.5.	Američki epidemiolog: Razradio sam tri scenarija oko pandemije, jedan je poguban	mrtvi, brojali, milijunima, zdravstvena, ekonomska, kriza
3.5.	Zanemarili preporuke: Amerikanci izašli na plaže i ulice, a broj žrtava se sve više povećava	žrtava, povećava, zaraženih, boravak, plažama, nije siguran
3.6.	Capak: Strah da bi turisti mogli donijeti zarazu je realan	spriječiti, zarazu, zabrinuti, izvanrednu, epidemiološku, situaciju
26.6.	Stožer: Uvodimo novu mjeru, inspektori će s policijom obilaziti noćne klubove	najveći, broj, novih, slučajeva

27.6.	Drama na kolodvoru: Muškarac s djetetom odbio staviti masku, policija ga odmah izbacila	drama,policija,incidentom
1.7.	Ne prestaju stizati loše vijesti: Još trojica košarkaša su zaražena virusom	loše,vijesti,zaražena,pozitivna,testiranja
4.7.	I Austrija 'stenje' pod koronavirusom: 115 novoizaraženih u 24 sata	stenje,novoizaraženih,leglo,zaraze,zabrinuto st,stalni,porast

Izvor: izrada autora

Upisivanjem pojma Koronavirus u tražilicu *Večernjeg lista* u periodu od 1.1. do 30.07. pronađeno je preko 5000 rezultata. U prvoj fazi izvještavanja, u siječnju, su vidljivi elementi Inventorij faze izvještavanja u kojem se proizvode 'procesuirane i kodirane slike' kako navodi Cohen. Najuočljiviji je element preuveličavanja koji je vidljiv kako u naslovu, tako i u retorici. Jedan od primjera za navedeno je članak „Svijet strahuje od širenja misterioznog virusa. WHO bolnicama: 'Budite spremni'“(Jutarnji list, 13.1.). Treba uzeti u obzir da je u tom trenutku od virusa COVID 19 umrla samo jedna osoba. Istaknuta je i brojka od 40 zaraženih u gradu Wuhanu, koji je jedan od najvećih kineskih gradova s 11,08 milijuna stanovnika. Novinski naslovi su ispunjeni riječima „strah“ , „panika“ i „smrt“. Osim toga primjetan je i senzacionalizam i melodramatičnost u naslovima i podnaslovima. Neki od podnaslova u siječnju su „Kina u pripravnosti“, „Panika“, „Boje se“, „Opasnost raste“, „Prazne se police“, „Panični kupci“, „mjere opreza“. U isto vrijeme je primjetno da se smanjeno izvještava o svim ostalim uzrocima smrti kao što su prometna nesreća, ubojstvo i druge bolesti.

Druga faza je predikcija što se odnosi na strašne posljedice neuspjeha. Diskurs mjere opreza kreće u ožujku kada jedan od naslova glasi „Ne rukujte se i ne grlite, stariji od 75, ne izlazite“ (Jutarnji list, 4.3). Dalje se u članku navodi uvođenje novog načina života, aludirajući na zatvaranje društvenih ustanova, odgađanje društvenih aktivnosti i distanciranje. Ako se mjere opreza ne budu poštivale, navode da će broj zaraženih naglo porasti. Nedugo zatim je proglašena pandemija „WHO proglasio koronavirus pandemijom: Traže od zemalja agresivne i hitne mjere“ (Jutarnji list, 11.3.). Navedeni članak označava prekretnicu jer od tog trenutka cijeli svijet postepeno kreće sa zatvaranjem i medijska atmosfera prelazi iz straha u paniku. Riječ pandemija označava širenje infektivne bolesti u širokim zemljopisnim regijama, kontinentalnih ili globalnih razmjera. U travnju se nastavljaju naslovi koji šire strah,ističu se posljedice neuspjeha, ali se pojavljuje i nova briga, a to je ekonomija zemalja i ljudi na ivici siromaštva. „Stariji se brinu hoće li umrijeti u samoći, radnici strahuju od otkaza“ (Jutarnji list, 3.4.). U svibnju najviše dolazi do izražaja građanska neposlušnost i strašne posljedice na zdravlje ljudi.„Zanemarili preporuke: Amerikanci izašli na plaže i ulice, a broj žrtava se sve

više povećava“ (Jutarnji list,3.5.)

Zatim, kako Cohen navodi, slijedi simbolizacija. Kada se tek pojavio Koronavirus je označen kao nov i neistražen, a postepeno su mu se davali epiteti opasan, brzo se širi i na kraju je proglašena pandemija. Koronavirus je postao simbol smrti, odnosno medijski alat da ljude plaše na perfidan način. Strah od smrti je u psihologiji opisan kao univerzalni strah koji se javlja kod svakog čovjeka. Kod osoba se javlja anksioznost koja ih ometa u obavljanju životnih aktivnosti. Posebno su dramatični naslovi koji se tiču slavnih osoba koje su zaražene virusom „Ne prestaju stizati loše vijesti: Još trojica košarkaša su zaražena virusom“ (Jutarnji list, 1.7.). Bitno je za naglasiti da se o virusu COVID-19 treba izvještavati, ali bez namjere izazivanja moralne panike. Takav efekt izaziva u ljudima sumnju i time prestaju vjerovati medijima i izvještavanju. O nečem novom, kao što je korona virus, treba se pisati tako što će se pratiti novinarska načela o objektivnosti i istinitosti izvještavanja. Mediji su tu kao prijenosnici poruka, zato trebaju prenositi ono što govori struka, iz provjerenih izvora i s ozbiljnošću pristupiti problemu. Isključivo tako je moguće zadobiti povjerenje ljudi i ispuniti misiju novinarstva kao časne profesije.

3.3.2 24 sata

Tablica 2. Analiza naslova i retorike članaka 24 sata

24 sata	Naslovi	Riječi koje izazivaju paniku
9.1.	Novi tip korona virusa moguć uzrok misteriozne upale pluća	zabrinutost, zabrane, 'misteriozni oblik', 'kritičkom stanju'
7.2.	Ovo je ljuskavac i on možda prenosi opaki korona virus	opaki, smrtonosna, epidemija, proširiti
12.3.	Strah od korone: 7 načina uz koje ćete se lakše nositi s njim	
17.3.	Kafići neće raditi 30 dana, sa susjedima zatvaramo granice	zaraženo, oboljelih, nesavijesni, liječnici, s ankcionirani
19.4.	Umrula je žena (88) iz Osijeka, 40. žrtva korone u Hrvatskoj (Bila je kronični bolesnik)	žrtva, teška, kronična, oboljenja
7.5.	Tri scenarija za koronu: Nagli rast oboljelih, kolaps zdravstva	predviđaju, rast, stroge, mjere
12.5.	Miklenić: Parlamentarni izbori su bijeg od korona krize	štetnih, posljedica, širenje, koronavirusa
14.5.	Zbog pandemije korona virusa preminulo više od 300.000 ljudi	zaraženih, smrtnih, slučajeva, cjepivo
15.6.	Capak: Nadamo se da ćemo tek na zimu imati drugi val korone	masovna, infekcija, drugi, val
17.6.	'Hrvatska je trenutno poželjna, jedini imamo gužve na granici'	nećemo, dostići, kriza
3.7.	'Vlada je gospodarstvo spasila od propasti, sve funkcionira...'	raste, zaraženih, žarišta
9.7.	Epidemiolog Kaić: Trebalo bi zabraniti svadbe, noćne klubove i okupljanje sportske publike	širenje, spriječili, zaraznih
20.7.	Trudnica sa simptomima korone rodila: Beba prodisala pa umrla	respiratoru, preminulo

Izvor: izrada autora

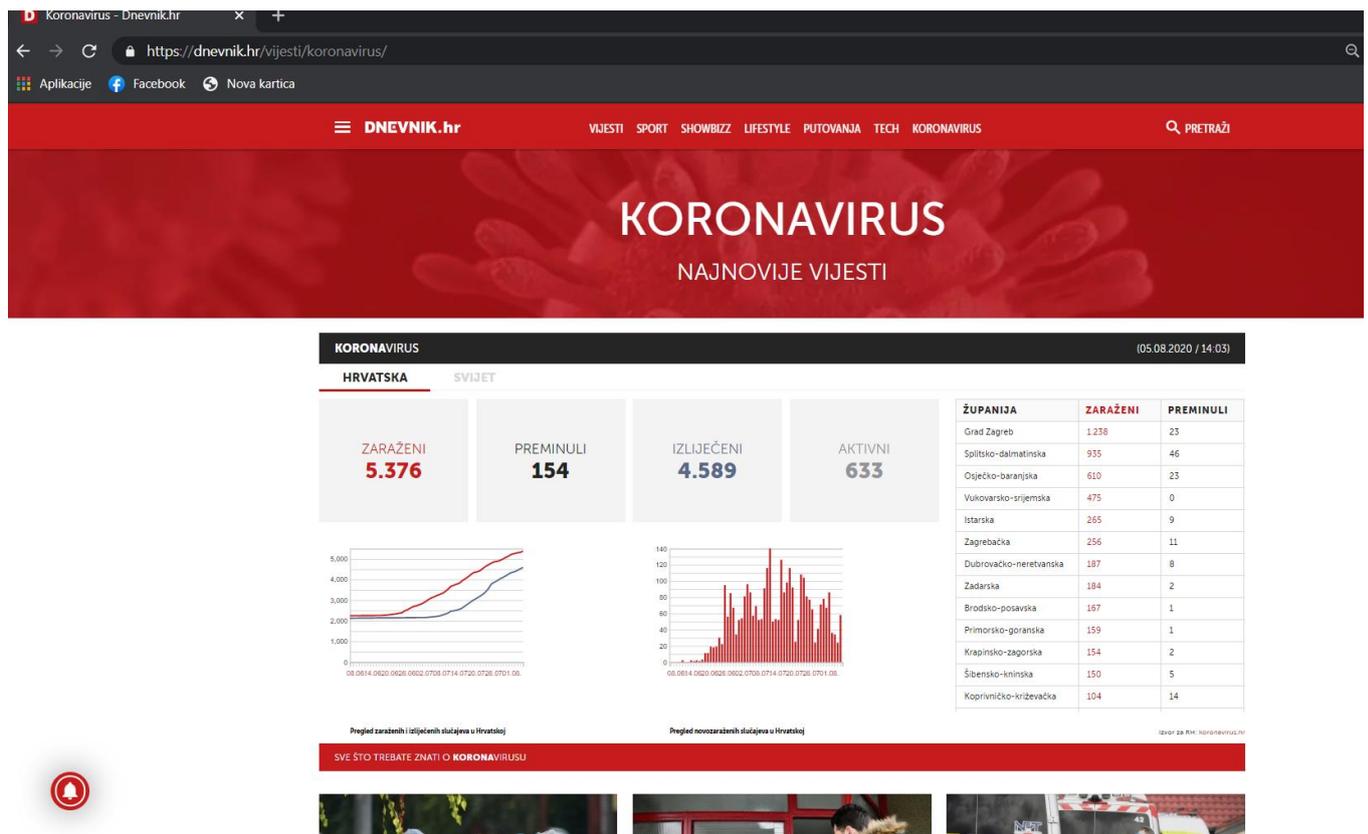
Upisivanjem pojma Koronavirus u online tražilicu 24 sata pronađeno je više od 1000 rezultata. Analizom naslova i retorike članaka 24 sata uočene su slične tehnike izazivanja moralne panike kao i u Večernjem listu. U prvoj fazi izvještavalo se o novom i neistraženom virusu koji zbog svoje enigmatičnosti izaziva strah. Navedeno se može uočiti u naslovu „Novi tip korona virusa moguć uzrok misteriozne upale pluća“ (24 sata, 9.1.). Iako je i u Večernjem listu u velikoj mjeri korišten senzacionalizam i melodramatičnost, u 24 sata je to pojačano. Naslovi „Ovo je ljuskavac i on možda prenosi opaki korona virus“ (24 sata, 7.2.) i „Strah od korone: 7 načina uz koje ćete se lakše nositi s njim“, pokazatelj su koliko su od teme o kojoj se treba ozbiljno izvještavati napravili novi izvor žute štampe. Kod čitatelja je to proizvelo kontraefekt i počeli

su sve više sumnjati u istinitost medija. Osim krize u ekonomiji i medicini, period od početka 2020. godine je obilježen i krizom medija.

Druga faza, prema Cohenu faza predikcije, je također uočljiva u naslovima „Tri scenarija za koronu: Nagli rast oboljelih, kolaps zdravstva“ (24 sata, 7.5.) i „Capak: Nadamo se da ćemo tek na zimu imati drugi val korone“ (24 sata, 15.6.). Iza ovih naslova kriju se spekulacije o budućnosti. Nesumnjivo je da to je glavno pitanje javnosti, ali iznositi predikcije koje nisu zasnovane na činjenicama samo pojačava nezadovoljstvo javnosti. Raspravljati o drugom valu virusa dok još traje prvi val, pojačava strah i paniku javnosti. Također kod pojedinaca pojačava sumnju u medije. Javnost počinje ismijavati problem i retoriku senzacionalizma. Pritisak medija i političara na obične ljude je postao uočljiv svakome, čak i onom pojedincu koji ne ulazi u članak, nego svoj zaključak temelji isključivo na naslovu. S druge strane političari su prikazani kao dobročinitelji koji su spasili državu od većih gubitaka. Možemo to vidjeti u naslovu koji je napisan uoči parlamentarnih izbora „Vlada je gospodarstvo spasila od propasti, sve funkcionira...“ (24 sata, 3.7.). Na kraju se i u dnevnom listu 24 sata može uočiti simbolizacija kroz gradaciju, od novog i neistraženog do alata koji se zloupotrebljava za izazivanje moralne panike u medijima.

3.3.3 Dnevnik.hr

Za razliku od Večernjeg lista i 24 sata gdje se trebao upisivati pojam Koronavirus u tražilicu, Dnevnik.hr ima posebnu rubriku posvećenu Koronavirusu. Kada se uđe u portal, u gornjem desnom kutu na alatnoj traci piše KORONAVIRUS. Posebna rubrika ovog portala je posvećena isključivo vijestima o virusu COVID-19 iz Hrvatske i Svijeta. Kada se uđe u rubriku, vidljiva je tablica s brojem zaraženih i preminulih raspoređeno po županijama uz grafički prikaz. Podaci se svaki dan nadograđuju. Kada se upiše pojam Koronavirus u tražilicu ne izbacuje kronološki poredane vijesti, niti o kojem je broju članaka riječ. Unutar rubrike nalaze se tri podrubrike: Upute građanima, Koronavirus u svijetu i Kako se zaštititi? Odabirom podrubrike Upute građanima preusmjerava vas se na vijesti koji se tiču uputstava o odgovornom ponašanju i najnovijim mjerama unutar županija.

Slika 1. Prikaz rubrike KORONAVIRUS na portalu Dnevnik.hr (prema: <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/#loadMore=loadMoreButton:20>)

Tablica 3. Analiza naslova i retorike portala *Dnevnik.hr*

Dnevnik.hr	Naslovi	Riječi koje izazivaju strah
23.01.	Infektolog otkriva sve što trebamo znati o koronavirusu: Kako se zaštititi, kako ga prepoznati, čega se trebamo bojati?	bojati,karantenu,opasnog,virusa
25.02.	Ispovijest Hrvata koji je tjednima u najvećoj karanteni u Kini: "Naravno da me je strah..."	strah,kontrola,disciplinirano društvo
25.02.	Ugledni znanstvenici odgovaraju na pitanje koliko je koronavirus zapravo opasan: "Ozdravio je i 98-godišnji kineski biskup"	
15.03.	Dr. Alemka Markotić: "Imamo određene sumnje i kod nas u zaraznoj, cijelo poslijepodne to ispitujemo"	oštrije,mjere,samoizolacija, strah
27.03.	Ispovijest oboljelog od koronavirusa: "Najgore iskustvo u životu, ne bih to poželio ni najgorem neprijatelju..."	širiti,zatvoreni,karantenu,ulice ,prazne
02.04.	Vili Beroš: "Treba puhati na hladno. Meni se ne sviđa taj razgovor o popuštanju mjera. To sada najavljivati nije u redu"	umiru,mjere,zaštitu
08.05.	Raste popis simptoma bolesti COVID-19: "Počeli smo misliti da na sve moramo sumnjati"	smrtonosne,utjecaje,dramatičnu,reakciju
23.06.	Velik porast broja zaraženih u Hrvatskoj: Imamo 30 novih slučajeva, Stožer otkrio u kojim dijelovima zemlje ima najviše novooboljelih	novozaraženih,oboljelih,mjere,zaštite
29.06.	Stigle ljetne vrućine, no mnogi osvježenje nisu mogli pronaći: "Gori na sve strane, s poda, od gore, još maske i rukavice, ne znam koliko ćemo izdržati"	zabrinut,zdravlje
14.07.	Najcrnji scenarij za Veliku Britaniju: "Ove zime smrtonosni drugi val mogao bi odnijeti 120.000 života"	smrtonosni,drugi,val,najgorem,scenariju
21.07.	Mladenci ogorčeni i razočarani: "Vjerojatno će nam propasti svadba, ne mogu opisati svoje osjećaje"	
26.07.	U zaštitnim maskama neki su vidjeli priliku za posao koji im sada cvjeta: Najveći su hit dizajnerske, ali i one sa svecima i šahovnicom.	korona,zemljotres,poplave

Izvor: izrada autora

Analizom članaka portala Dnevnik.hr došlo se do istih zaključaka kao i s prethodna dva medija. Večernji list, 24 sata i Dnevnik.hr prenosili su i do pet vijesti dnevno o navedenoj temi, od siječnja do kolovoza. Možemo naslutiti da je riječ o velikoj količini članaka i da je javnosti bilo teško pratiti razvoj situacije. Posebna rubrika posvećena Koronavirusu je olakšavajuća okolnost, ali je nekada teško pratiti narativ medija. Podaci koji se iznose i brojke nisu provjerene što izaziva zbunjenost „U Hrvatskoj 49 ili 52 nova slučaja? Stiglo objašnjenje zašto se brojke

Stožera i službene stranice ne poklapaju“ (Dnevnik.hr, 21.07.). Vijesti su većinom imale skandalozne i dramatične naslove poput „Ispovijest oboljelog od koronavirusa: "Najgore iskustvo u životu, ne bih to poželio ni najgorem neprijatelju..."“ (Dnevnik.hr, 27.03.) i Raste popis simptoma bolesti COVID-19: "Počeli smo misliti da na sve moramo sumnjati" (Dnevnik.hr, 08.05.). Iz do sada ispitanog hipoteza da će mediji skloniji senzacionalizmu više koristiti medijsku paniku i tehnike zaplašivanja se pokazala netočna. Senzacionalizam su koristila sva tri medija. Baš zato što je ovo prvi put u povijesti da je neka bolest postala globalni problem, te da traje više od pola godine, došle su na vidjelo i pozitivne i negativne strane medija. Naravno, postojale su vijesti koje nisu izazivale paniku i prekoravale građane poput „Ugledni znanstvenici odgovaraju na pitanje koliko je koronavirus zapravo opasan: "Ozdravio je i 98-godišnji kineski biskup"“ (Dnevnik.hr,25.02.). Članak iznosi istinite i objektivne podatke, te ističe slučaj izliječene starije osobe, što ima pozitivan utisak na čitatelja.

Još jednom je važno istaknuti izuzetnu važnost medija u kriznoj situaciji kao što je globalna pandemija. Mediji su prijenosnici informacija, glasnici istine, nikako ne smiju biti korišteni za širenje straha i panike. Medijska dužnost je pratiti i intervjuirati struku, izaći na teren, iznositi činjenice o nečemu novom, kako bi ta istina došla do što većeg broja ljudi. Ljudi koji žive svoju svakodnevicu i nemaju vremena za provjeravati najnovija medicinska otkrića vezana za Koronavirus.

3.4 Vizualne tehnike izazivanja panike

Osim tekstualnog, itekako je važno za spomenuti vizualni aspekt moralne panike. Čovjek je vizualno biće, a dokaz za to je i činjenica da svoje pamćenje mnogi od nas temelje na slikama. Slike se urezuju u naše pamćenje lakše od riječi. Internet portali i televizija objedinjuju sliku, tekst i ton. Prema znanstvenom radu objavljenom u časopisu “Current Directions in Psychological Science”, navodi se da crtanje slike na papiru značajno povećava kvalitetu pamćenja. Čime se samo potvrđuje narodni kolokvijalizam „Slika vrijedi više od tisuću riječi“. Što se tiče slika koje su popratile članke o Koronavirusu, one su jednako ulijevale strah, kao i tekst. Od početka izvještavanja su uz članak objavljivali i fotografiju zamaskiranih ljudi u zaštitnim odjelima, kojima se ne nazire nijedan dio lica što se vidi na slici 2. Naslov glasi „Strah od epidemije se širi: Novim virusom zaraženo 440 ljudi, devet ih je umrlo“ (Večernji list, 22.01.). Također su na slikama prikazivana djeca s tužnim i uplašenim izrazima lica što vidimo na slikama 3 i 4. Osim što je poznato da se djecom najlakše manipulira i izaziva empatija, to je ujedno i neprofesionalno jer se radi o medijskom eksponiranju djece. Prikaz slike 4 gdje je na fotografiji rasplakano dijete čak i ne prati retoriku naslova.

Foto: Reuters/PIXSELL/Ilustracija Zika virus, Brazil

Slika 2. Fotografija vezana za članak *Večernjeg lista* o Koronavirusu (prema: <https://www.vecernji.hr/media/img/0e/f6/1eed5232c9320890005b.jpeg>)

KAKO POMOĆI DJETETU

Pitanje 'mama, hoćemo li ikad više moći van' shvatite ozbiljno

Piše [Marijana Matković](#), Ponedjeljak, 20.4.2020 u 11:07

Foto: Dreamstime

Slika 3. Fotografija vezana za članak *24 sata* o Koronavirusu (prema: <https://img.24sata.hr/JChtRm410bUG8xwmft-0L9kQFiE=/2500x0/smart/media/images/2020-15/dreamstime-s-178225721.jpg>)

KORONAVIRUS IMA DRAMATIČAN UTJECAJ

Raste popis simptoma bolesti COVID-19: "Počeli smo misliti da na sve moramo sumnjati"

Piše M. R., 08. svibnja 2020. @ 12:09 KOMENTARI

5min.

Slika 4. Fotografija vezana za članak *Dnevnik.hr* o Koronavirusu (prema: <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/sa-sirenjem-pandemije-covida-19-raste-popis-simptoma--604586.html>)

3.5 Moralna panika u izvještavanju o svinjskoj gripi

Treba reći kako pandemija Koronavirusa nije prva bolest koja je zadesila cijeli svijet. Pandemija virusa A/H1N1, poznatija kao svinjska gripa, proglašena je 2009. godine i bila je na snazi više od godinu dana. Na stranici Pliva Zdravlje navode kako je u travnju 2009. godine otkriven novi virus gripe A/H1N1, takozvane „svinjske“ gripe identificiran kod oboljelih osoba u Meksiku, Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. Sve oboljele osobe imale su blagi oblik koji nalikuje na gripu, popraćen povišenom tjelesnom temperaturom, grloboljom, kašljem i/ili curenjem iz nosa. U Meksiku su se počeli pojavljivati teži simptomi upale pluća, a naknadno dokazano da je kod manjeg djela ljudi riječ o infekciji H1N1 virusom. Svjetska zdravstvena organizacija je na temelju podataka pandemijski stupanj pripravnosti povisila s trećeg na četvrti. Time su pojačane kontrole na granicama i mjere opreza. U Hrvatskoj se o gripi počelo izvještavati već krajem travnja, pojavom prve zaražene osobe. „Svinjska gripa stigla u Hrvatsku, u Osijeku hospitalizirana djevojka?“ (Poslovni.hr, 29.04.). Nije potvrđeno da djevojka ima virus, ali je zbog simptoma i sumnje počelo izvještavanje o virusu gripe A/H1N1. Vidi se sličan obrazac u izvještavanju kao i o Koronavirusu. Također se prvo pojavilo nešto novo i neistraženo, te se zbog toga odmah počelo s retorikom straha i neizvjesnosti. Zatim se u listopadu počinju pojavljivati simptomi na mjestima s većom koncentracijom ljudi, posebno u školama. „Svinjska gripa stigla u Hrvatsku: Gimnazija u Splitu zatvorena zbog velikog broja

zaraženih.“ (Kastela.org, 28.10.). U članku navode kako nitko nije imun na gripu i da se očekuje povećan broj oboljelih. Što također podsjeća na Cohenovu drugu fazu Inventorija zvanu predikcija. Odnosi se na strašne posljedice neuspjeha. Naposljetku na portalu *Index.hr* objavljuju članak Prva smrt od svinjske gripe u Hrvatskoj: "Epidemija će trajati duže od godinu dana!" (Index.hr, 31.10.). Nastavlja se obrazac predikcije, ali se također širi moralna panika označavanjem svinjske gripe kao opasne bolesti koja može trajati više od godinu dana, bez da su dokazom potkrijepili tvrdnju.

Nakon više od godinu dana *KAportal* objavljuje članak koji uzrokuje neočekivani obrat. „Svinjska gripa- prijevara na koju je "nasjelo" i 325 stanovnika Karlovačke županije.“ (KAportal.net,11.09.). Navodi se kako je provedeno istraživanje, koje je, još jedan u nizu dokaza da je proglašenje pandemije svinjske gripe, za koju se upozoravalo kako je posebno opasna za djecu, bila prijevara. Nakon svega navedenog, jasno je zašto se povjerenje javnosti u medije smanjilo. Objektivno i iskreno izvještavanje bilo je ugroženo više puta, čak i danas, kada u demokratskom društvu naizgled imamo više prava.

4. Zaključak

Moralna panika u suvremeno doba obuhvaća širok spektar tema i brzo se izmjenjuje. Ovim radom je dan osvrt na izvještavanje o Koronavirus. Između ostalog, ključni instrument koji se koristi za kreiranje moralne panike su mediji. Prema Cohenu, to se događa u najranijoj fazi koju on naziva Inventory.

Navedena teza je ispitana na primjeru Koronavirusa, nove pandemije o kojoj se izvještava od siječnja 2020, a prestanak izvještavanja se još ne nazire. Za analizu je uzet period od 1. siječnja do 31. srpnja. U navedenom periodu, mediji su svakodnevno i detaljno izvještavali o temi. Postavljena hipoteza da će mediji skloniji senzacionalizmu više koristiti medijsku paniku i tehnike zaplašivanja se pokazala netočna. Bilo je za očekivati da će 24 sata prednjačiti u člancima koji su poticali anksioznost i širenje moralne panike. Međutim, sva tri medija su na isti način izvještavali, koristeći retoriku straha, senzacionalističke naslove i neprofesionalnost.

Bitno je za naglasiti da se o virusu COVID-19 treba izvještavati, ali bez namjere izazivanja moralne panike. Takav efekt izaziva u ljudima sumnju i time prestaju vjerovati medijima i izvještavanju. O nečem novom, kao što je korona virus, treba se pisati tako što će se pratiti novinarska načela o objektivnosti i istinitosti izvještavanja. Isključivo tako je moguće zadobiti povjerenje ljudi i ispuniti misiju novinarstva kao časne profesije. Koronavirus nije prva pandemija koja je korištena za izazivanje moralne panike. 2009. se također izvještavalo o pandemiji globalnih razmjera, virusu A/H1N1. Analizom članaka o svinjskoj gripi o kojoj se izvještavalo godinu dana uočio se isti obrazac koji se koristi za Koronavirus. Nakon širenja straha, zatvaranja školi, krajem 2010. je ustanovljeno kako se radi o prijeveri.

Još jednom je važno istaknuti izuzetnu važnost medija u kriznoj situaciji kao što je globalna pandemija. Mediji su prijenosnici informacija, glasnici istine, nikako ne smiju biti korišteni za širenje straha i panike. Medijska dužnost je pratiti i intervjuirati struku, izaći na teren, iznositi činjenice o nečemu novom, kako bi ta istina došla do što većeg broja ljudi. Ljudi koji žive svoju svakodnevicu i nemaju vremena za provjeravati najnovija medicinska otkrića vezana za Koronavirus.

5. Literatura

Critcher, C. (2017). Moral Panics. Oxford research encyclopedias. URL: <https://oxfordre.com/criminology/view/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-155#acrefore-9780190264079-e-155-bibItem-0012> (pristup: 30. 7. 2020.)

Drača, V. (2015) Glasina kao sredstvo političke mobilizacije. U: Cerovac et al, ed. Kontrola? Sloboda? Subjekt?. Zagreb: Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta (USF), str. 122-129

Fernandes, M. A., Wammes, J. D., Meade, M.E. (2018) The Surprisingly Powerful Influence of Drawing on Memory. aps: Association for Psychological Science. Vol 27, br 5, 2018. URL: <https://doi.org/10.1177/0963721418755385> (pristup: 8. 8. 2020)

Fuerdi, F. (2008) Politika straha: s onu stranu ljevice i desnice. Zagreb: Izdanja Antibarabus,2008-sign. 32.01/ FUR/p, str. 9-13

Healthline, URL <https://www.healthline.com/health/thanatophobia> (pristup 30.7.2020)

History, URL: <https://www.history.com/topics/21st-century/patriot-act> (pristup:30.7.2020)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46427> (pristup: 29. 7. 2020)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17403> (pristup: 29. 7. 2020)

Hunt, A. (1997) Moral Panic' and Moral Language in Media. The British Journal of Sociology 68, no.4, 1997, str. 629-48

Krznar, N. (2014) Moralna panika u Hrvatskoj: Analiza izvještavanja medija o ubojstvu Frane Despića. Amalgam: časopis studenata sociologije, 6-7, str. 5-18

Rječnik sociologije (2008) Moralna panika. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk. Sv.316. 2008.

"Svinjska" gripa (2009). URL: <https://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/16421/Svinjska-gripa.html#24108> (pristup: 7. 8. 2020)

Wikipedia, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Mods_and_rockers (pristup: 30.07.2020)

Wikipedia, URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_devil (pristup:30.07.2020)

Wikipedia, URL <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pandemija> (pristup 30.07.2020)

World Health Organization, URL: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (pristup: 6. 7. 2020)

Medijski izvori:

Dnevnik.hr (1. 1.- 31.7. 2020)

Večernji list (1. 1.- 31.7. 2020)

24 sata (1. 1.- 31.7. 2020)

Index.hr, URL: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/prva-smrt-od-svinjske-gripe-u-hrvatskoj-epidemija-ce-trajati-duze-od-godinu-dana/457750.aspx> (pristup: 8. 8. 2020)

Kaportal.net, URL: <https://kaportal.net.hr/nekategorizirano/3764461/svinjska-gripa-prijevarana-koju-je-nasjelo-i-325-stanovnika-karlovacke-zupanije/> (pristup: 8. 8. 2020)

Kastela.org. URL: <http://www.kastela.org/novosti/aktualnosti/9825-svinjska-gripa-stigla-u-hrvatsku-gimnazija-u-splitu-zatvorena-zbog-velikog-broja> (pristup: 8. 8. 2020)

Poslovni.hr.URL:<https://www.poslovni.hr/hrvatska/svinjska-gripa-stigla-u-hrvatsku-u-osijeku-hospitalizirana-djevojka-114911> (pristup: 8. 8. 2020)

6. Prilozi

Tablice

Tablica 1. Analiza naslova i retorike članka *Večernjeg lista*

Tablica 2. Analiza naslova i retorike članka *24 sata*

Tablica 3. Analiza naslova i retorike portala *Dnevnik.hr*

Slike

Slika 1. Prikaz rubrike KORONAVIRUS na portalu Dnevnik.hr

Slika 2. Fotografija vezana za članak *Večernjeg lista* o Koronavirusu

Slika 3. Fotografija vezana za članak *24 sata* o Koronavirusu

Slika 4. Fotografija vezana za članak *Dnevnik.hr* o Koronavirusu